



Högsta domstolen  
Box 2066  
103 12 Stockholm

## **PN ./ riksåklagaren ang. avvisande av överklagande**

(Göta hovrätts beslut den 4 juli 2018 i mål B 1586-18)

Riksåklagaren har förelagts att svara skriftligen på överklagandet.

Inför avgivandet av svarsskrivelsen har yttrande från Ekobrottsmyndigheten inhämtats. Yttrandet bifogas, se bilaga

Jag vill anföra följande.

### **Inställning**

Jag anser att prövningstillstånd bör meddelas och att hovrättens avvisningsbeslut bör undanröjas.

### **Grunderna för min inställning m.m.**

Ekobrottsmyndigheten har i sitt yttrande redogjort för omständigheterna i målet, praxis och sina synpunkter i sak samt i frågan om prövningstillstånd.

Jag instämmer i alla delar i vad Ekobrottsmyndigheten anfört och anser lika med dem att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar överklagandet.

### **Bevisning**

Jag återoppar inte någon bevisning. Målet kan avgöras på handlingarna.

Kerstin Skarp

My Hedström

### Bilaga

Yttrande av Ekobrottsmyndigheten

### Kopia till

Ekobrottsmyndigheten, huvudkontoret

Kammaråklagaren Anders Petersson, Andra ekobrottskammaren i Malmö



Riksåklagaren  
Box 5553  
114 85 STOCKHOLM

## **Yttrande över Högsta domstolens mål Ö 3682-18 PN ./ Allmän åklagare angående avvisande av överklagande**

Högsta domstolen, som inte tagit ställning till frågan om prövningstillstånd ska meddelas, har förelagt riksåklagaren att komma in med svarsskrivelse i målet. Riksåklagaren har begärt att Ekobrottsmyndigheten yttrar sig.

### **1. Inställning**

Jag anser att det finns skäl att meddela prövningstillstånd i målet.

### **2. Bakgrund**

PN dömdes den 4 maj 2018 av Kalmar tingsrätt för grovt skattebrott till fängelse i två år. PN meddelades även genom domen näringsförbud i fem år. Tingsrättens dom överklagades av PN som yrkade att Göta hovrätt i första hand skulle ogilla åtalet i dess helhet, eller, i andra hand, döma till en mildare påföljd.

Efter att överklagandetiden gått ut anförde PN i yttrande till hovrätten att överklagandet måste förstås på så sätt att även frågan om näringsförbud skulle omfattas av överklagandet.

Hovrätten avvisade överklagandet, såvitt avsåg frågan om näringsförbud, genom beslut den 2 juli 2018.

Som skäl för beslutet anförde hovrätten att näringsförbud inte har karaktären av brottspåföljd och inte heller utgör särskild rättsverkan av brott, samt att näringsförbud bör ses som en administrativ sanktion. Hovrätten hänvisade därvid till NJA 1983 s. 163 och förarbetena (prop. 2013/14:215 s. 49).

Vidare framhöll hovrätten att det ändringsyrkande PN framfört i sitt överklagande enligt sin ordalydelse endast avsåg åtalet för grovt skattebrott samt påföljdsfrågan. Överklagandets innehåll i övrigt gav inte ”anledning att anta” att han avsett att söka ändring även i fråga om näringsförbud.



### **3. Målet i Högsta domstolen**

PN har yrkat att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd och ändrar hovrättens beslut att avvisa överklagandet, såvitt avser beslutet om näringsförbud.

PN har i sitt överklagande i huvudsak angett två skäl till varför den ursprungliga överklagandeskriften tillika omfattar ett överklagande av beslutet om näringsförbud.

För det första görs det gällande att näringsförbudet i ett EU-rättsligt perspektiv är att anse som ett straff eller annan påföljd för brott, vilket innebär att ordalydelsen i det ursprungliga överklagandet omfattar frågan om näringsförbud.

För det andra görs det gällande att frågan om näringsförbud är ”naturligt förbunden” med överklagandet i ansvarsfrågan och därför omfattas av överklagandet.

### **4. Den rättsliga regleringen och praxis**

#### **4.1 Om överklagande av domar i brottmål**

Bestämmelser om överklagande av tingsrätts dom i brottmål finns i 51 kap. rättegångsbalken. Av 4 § första stycket framgår att klaganden ska ange i vilken del domen överklagas och den ändring i domen som yrkas samt grunderna för överklagandet och i vilket avseende tingsrättens domskäl är oriktiga.

Uppfyller inte överklagandet vad som är föreskrivet i 4 §, eller är det på något annat sätt ofullständigt, ska hovrätten enligt 7 § första stycket förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Bestämmelser om överklagande av tingsrätts dom i tvistemål är likalydande och återfinns i 50 kap. 4 och 7 §§ rättegångsbalken.

Överklagandet är utgångspunkten för hovrättens prövning och utgör ramen för processen i hovrätten. När tiden för överklagande löpt ut är processen låst till vad som framställts i överklagandet. Någon möjlighet till komplettering efter att överklagandetiden löpt ut finns inte. Däremot kan hovrätten vid behov förelägga klaganden att precisera sina yrkanden.

#### **4.1.1 Praxis**

Högsta domstolen har i ett antal rättsfall närmare preciserat vilket tolkningsutrymme som finns vid ett överklagande i brottmål.

I NJA 1983 s. 567 hade en företrädare för ett aktiebolag, TN, av tingsrätten fällts till ansvar enligt 81 § uppbördslagen (1953:272; upphörde att gälla år 1997) och enligt samma lag ålagts att betala innehållna belopp jämte restavgifter. TN fullföljde talan och yrkade att hovrätten



skulle ”ogilla mot honom framställt åtal avseende brott mot uppbördslagen”. I kompletterande inlägga, som inkom till hovrätten efter fullföljstidens utgång, yrkade TN att även talan om betalningsskyldighet skulle ogillas. Hovrätten avvisade talan i den delen.

Högsta domstolen uttalade följande:

”Vad som angivits i vadeinlagan om ogillande av "framställt åtal" kan, uppfattat strikt efter ordalagen, inte anses avse annat än åklagarens talan om ansvar för brott. Betalningsskyldighet enligt 77 a § uppbördslagen för företrädare för arbetsgivare som är juridisk person har emellertid ett mycket nära samband med ansvar för brott mot 81 § uppbördslagen. Sådan betalningsskyldighet utgör visserligen inte påföljd för brott eller särskild rättsverkan av brott men innebär en form av sanktion för underlåtenhet att inbetala skatt som arbetsgivare innehållit för annan. För åläggande av betalningsskyldighet gäller i princip samma förutsättningar som för straffansvar. Betalningsskyldigheten framstår ofta som den väsentligaste sanktionen för den dömde.

Med hänsyn till vad som nu sagts kan det ha legat nära till hands för TN:s ombud att - i och för sig felaktigt - uppfatta det av åklagaren framförda yrkandet om betalningsskyldighet som en del av åtalet. Klart är, att bifall till TN:s yrkande om ändring i ansvarsfrågan materiellt sett skulle ha utan vidare lett till ogillande även av betalningsyrkandet. Varken med hänsyn till rättegångskostnadsansvar eller till något annat förhållande kan TN ha haft anledning att begränsa sin fullföljd till ansvarsfrågan. Det kan därför inte råda något tvivel om att TN, som i TR:n bestred såväl ansvar som betalningsskyldighet, med vadeinlagan åsyftat att yrka befrielse även från honom ålagd betalningsskyldighet.”

Avgörandet är särskilt relevant ur den aspekten att näringsförbud, liksom betalningsskyldighet i den numera upphävda uppbördslagen, intar en särställning som ”sanktion” snarare än påföljd eller särskild rättsverkan av brott.

I NJA 1987 s. 965 kom Högsta domstolen till ett annat slut. I aktuellt avgörande hade den tilltalade överklagat ”i den del han ådömts ansvar för grov stöld”. Efter överklagandetidens utgång förtydligade klaganden att han även hade åsyftat frågan om skadeståndsansvar. Åklagaren hade fört skadeståndstalan i tingsrätten. Domstolen fann att det visserligen inte fanns något rimligt skäl för honom att inte yrka ändring i fråga om det skadestånd han förpliktats att betala. Enbart detta förhållande medförde emellertid inte att överklagandet, utan stöd i ordalydelsen av överklagandet, ansågs innefatta ett ändringsyrkande även i skadeståndsdelen.

Det innebär att det av ordalydelsen i överklagandet måste vara möjligt att tolka in ett yrkande gällande annan talan för att det ska anses vara inbegripet i överklagandet. Om ordalydelsen inte ger stöd för en sådan tolkning är frågan om talan har ett nära samband med överklagandet i ansvarsdelen. Att en skadeståndstalan inte har samma nära samband med ansvar för brott (även om åklagaren för talan) som en talan om betalningsansvar enligt uppbördslagen, framgår av 1987 års avgörande.



I NJA 2006 s. 464 hade en målsägande överklagat tingsrättens ogillande dom i mål gällande misshandel. I överklagandet angav målsäganden att han ”inte godkände domen” avseende den åtalpunkt som gällde honom. Sedan målsäganden förelagts att komplettera överklagandet (eftersom han inte angett vilken ändring han yrkade att hovrätten skulle göra) inkom han efter överklagandetidens utgång till hovrätten med ett yrkande att hovrätten skulle döma den åtalade för misshandeln samt att denne skulle förpliktas att betala skadestånd i enlighet med skadeståndsanspråket i tingsrätten.

HD uttalade följande:

”Formuleringen av överklagandet kan inte anses utesluta att han önskade ändring också i skadeståndsdelen, och hovrättens föreläggande om komplettering tyder närmast på att hans talan först uppfattades så i hovrätten. När överklagandet kom in där måste det också ha legat närmast till hands att anta att han var missnöjd med tingsrättens dom även i den del där han själv fört talan i tingsrätten.

HD har i tidigare rättsfall ansett att ett överklagande av den tilltalade i brottmål med yrkande om ändring beträffande åtalet också kunde anses innefatta ett överklagande i t.ex. en skadeståndsfråga (NJA 1979 s. 282 och 1983 s. 567; annan utgång i NJA 1987 s. 965). På motsvarande sätt kan i B.D:s fall hans överklagande till hovrätten anses innefatta också ett yrkande om ändring i skadeståndsdelen.”

Skillnaden mellan 1987 års avgörande och 2006 års avgörande är att i det förra ansågs inte ordalydelsen av överklagandet kunna innefatta i tingsrätten förd skadeståndstalan. I detta rättsfall utvidgar Högsta domstolen utrymmet att tolka överklagandet på så sätt att det vid en tolkning i princip ska kunna uteslutas att en klagande inte också önskar ändring i någon annan del av den överklagade domen.

Utvecklingen i rättspraxis har i NJA 2015 s. 846 tagit ytterligare ett steg. I målet var det fråga om tolkning av ett överklagande i tvistemål. Klaganden, en redovisningsbyrå vars käromål ogillats i tingsrätten, hade i överklagande motsatt sig tingsrättens dom ”i sin helhet”. Därutöver yrkades ersättning för rättegångskostnader i hovrätten, men inte avseende kostnader i tingsrätten. Efter att överklagandetiden gått ut inkom redovisningsbyrån med ett yrkande avseende rättegångskostnaderna i tingsrätten. Hovrätten avvisade yrkandet i den delen med motiveringen att även om yrkandet formulerats på så sätt att överklagandet avsett tingsrättens dom i sin helhet, medför inte det att yrkandet om rättegångskostnader i tingsrätten framställdes i rätt tid.

Beslutet överklagades. Högsta domstolen anförde bl.a. följande:

”Det är angeläget att det står klart huruvida överklagandet avser domen i dess helhet eller endast en viss del av denna. Ordalydelsen är då en given utgångspunkt, men denna kan inte under alla förhållanden vara utslagsgivande (jfr NJA 1983 s. 567). Även frågor som är naturligt förbundna med en överklagad del av domen bör i regel anses inbegripna i överklagandet.



Om det finns skäl för att anta att klaganden kan ha menat något annat eller mer med sitt överklagande än vad som framgår av ordalagen, ska domstolen försöka klarlägga vad klaganden vill. Det gäller även om ordalagen i och för sig är klara. Skulle klaganden ha formulerat sig oklart måste domstolen redan av det skälet försöka reda ut vad klaganden menar.”

Det framgår således av domen att även om ordalydelsen fortfarande är utgångspunkten, ska frågor som är naturligt förbundna med en överklagad del av domen som regel anses inbegripna i överklagandet. Det är i linje med vad Högsta domstolen tidigare uttalat i NJA 1983 s 567, som domstolen också hänvisar till. Domen torde därför också vara analogt tillämpligt på överklagande i brottmål.

Högsta domstolen uttalar vidare att en tolkning av överklagandet ska ske utifrån vad klaganden kan antas vilja med sitt överklagande. Det gäller även om ordalydelsen i sig är klar. Det ankommer då på hovrätten att klargöra vad klaganden egentligen yrkar.

Detta innebär att det numera inte är tillräckligt att en tolkning av ordalydelsen utesluter att klaganden kan ha avsett något mer, utan domstolen ska – även om en tolkning enligt ordalydelsen utesluter ett sådant påstående – ändå förvissa sig om att klaganden inte avsett något annat om ”det finns skäl att anta” att klaganden faktiskt avsett just det. 2015 års avgörande innebär en mycket långtgående skyldighet för domstolen att reda ut vad klaganden vill med sitt överklagande.

## 4.2 Näringsförbud

Bestämmelser angående näringsförbud finns i lag (2014:836) om näringsförbud. Näringsförbud kan meddelas på flera olika grunder. I aktuellt mål meddelades näringsförbud med anledning av att PN begått brott i näringsverksamhet som inte var ringa (och ett förbud var påkallat från allmän synpunkt).

### 4.2.1 Förarbeten

Av förarbetena (prop. 2013/14:215 s. 49-51) framgår att näringsförbud enligt svensk rätt närmast är att anse som en administrativ sanktion. Näringsförbud är alltså inte enligt svensk rätt att anse som påföljd för brott eller ens som särskild rättsverkan p.g.a. brott. Därom råder enighet i praxis och doktrin.

Det framgår i förarbetena att regeringens uppfattning (som överensstämmer med Ekobrottsmyndighetens och Sveriges advokatsamfunds syn på saken i respektive remissvar) är att ett näringsförbud sannolikt skulle anses som ett straff eller annan brottspåföljd i Europakonventionens mening, särskilt i ljuset av vad som framkommit gällande dubbelbestraffningsförbudet och skattebrotten (prop. 2013/14:215 s. 50).



#### 4.2.2 Praxis

Hovrätten för Västra Sverige har i dom meddelad den 24 april 2017 (mål B 1655-17) fäst avseende vid EU-rätten och Europakonventionen beträffande tolkningen av överklagande av näringsförbud.

Enligt hovrättens tidigare (egna) beslut om resning skulle ett mål tas upp till ny behandling i tingsrätten avseende den tilltalades ansvar samt i fråga om ”påföljd för den samlade brottsligheten”. Frågan var då om tingsrättens nya prövning omfattade frågan om näringsförbud. Tingsrätten ansåg att hovrättens beslut om resning inte omfattade frågan om näringsförbud.

Klaganden fullföljde sin talan och hovrätten konstaterade därvid följande. ”Den i målet aktuella brottsligheten var kopplad till den näringsverksamhet som MZ bedrev och det var den brottsligheten som utgjorde grunden för att han meddelades ett beslut om näringsförbud. Det framstår som ändamålsenligt att pröva frågan om näringsförbud i samband ansvarsfrågan, inte minst med hänsyn till de överväganden om Europakonventionen som nyss redovisats. Även 28 § lagen om näringsförbud talar för att näringsförbudet bör prövas i samband med ansvarsfrågan.”

Hovrätten gjorde således bedömningen att frågan om näringsförbud hade sådant nära samband med ansvarsfrågan att överklagandet fick anses inbegripa talan om näringsförbud. I den bedömningen fäster hovrätten avseende vid omständigheten att näringsförbudet sannolikt anses som straff i konventionsrättslig mening. Emellertid drog inte hovrätten slutsatsen att den omständigheten gjorde att ordalydelsen i överklagandet – talan om ansvar samt påföljd för den samlade brottsligheten – omfattade talan om näringsförbudet.

Hovrättens dom är i linje med vad Högsta domstolen tidigare uttalat, med det tillägget att sambandet mellan ansvarsfrågan och talan om näringsförbud (enligt 4 §) än mer förstärks genom konventionsrätten.

### **5. Min bedömning**

Av ovan refererade avgöranden kan en sammanfattning av rättsläget beskrivas som följer. En tolkning av vad som kan anses omfattas av ett överklagande utgår i första hand från ordalydelsen i överklagandet. Vid en tolkning av överklagandet kan, utöver vad som kan tolkas in med anledning av ordalydelsen, en fråga ha ett sådant samband med överklagandet att det ändå anses kunna omfattas av överklagandet. Om en fråga inte har ett sådant samband har det fram tills relativt nyligen (2015 års avgörande) ansetts att tolkningsutrymmet då är begränsat till den strikta ordalydelsen i överklagandet. Emellertid har numera domstolen ett långtgående ansvar att reda ut vad klaganden vill och det ansvaret gör sig gällande även om ett överklagande enligt ordalydelsen inte kan anses omfatta en sådan talan (NJA 1983 s. 567, NJA 1987 s. 965, NJA 2006 s. 464 och NJA 2015 s. 846).



Beträffande aktuellt mål har PN i det ursprungliga överklagandet till hovrätten yrkat att hovrätten ska ”ogilla åtalet i dess helhet eller, i andra hand, lindra påföljden”. Ordalydelsen i överklagandet omfattar således strikt taget inte frågan om näringsförbud. Inte heller i grunderna för det ursprungliga överklagandet tas näringsförbudet upp särskilt.

Den rättspraxis som anknyter till 51 kap. rättegångsbalken ger vid handen att ordalydelsen i nu aktuellt överklagande utesluter att frågan om näringsförbud omfattas av ordalydelsen i överklagandet. Däremot innebär 1983 års avgörande att talan om näringsförbud, som har nära samband med talan om ansvar för brott (”åtalet”), trots det inbegrips i överklagandet.

2015 års avgörande bekräftar – förutsatt att rättsfallet har räckvidden att omfatta även nu aktuell situation – att en fråga som är naturligt förbunden med överklagandets innehåll som regel bör omfattas av överklagandet.

Talan om näringsförbud (enligt 4 § lag [2014:836] om näringsförbud) är naturligt förbunden med ansvarsfrågan på så sätt att straffrättsligt ansvar för brott är grunden för yrkat näringsförbud.

Härutöver finns även ett naturligt samband mellan talan om näringsförbud och påföljdsfrågan. Det följer dels av att domstolarna regelmässigt tar hänsyn till ett eventuellt näringsförbud vid straffmätningen, dels av tolkningen av näringsförbudets status i konventionsrättsligt perspektiv. När Europakonventionen aktualiseras i ett mål, vilket som helst, har domstolen att göra en bedömning av hur de nationella bestämmelserna ska tolkas i ljuset av EU-rätten. Så är förvisso inte fallet i aktuellt mål, men om frågan om näringsförbud tolkas i ljuset av EU-rätten innebär det att redan ordalydelsen i överklagandet, ”lindra påföljden”, innefattar ett överklagande av meddelat näringsförbud.

Av 2015 års avgörande följer vidare att om det finns skäl att anta att klaganden kan ha menat något annat eller mer med sitt överklagande än vad som framgår av ordalydelsen, ska domstolen klarlägga vad klaganden vill. Det gäller även om ordalydelsen i och för sig är klar och inte lämnar något utrymme för tolkning. I det här sammanhanget kan det framhållas att det i aktuellt mål framstår som långsökt att klaganden, med hänsyn till dennes inställning i tingsrätten till såväl ansvarsfrågan som talan om näringsförbud, inte skulle motsätta sig ett näringsförbud även i hovrätten.

## **6. Prövningstillstånd**

I 54 kap. 10 § rättegångsbalken anges i två punkter grundförutsättningarna för att ett prövningstillstånd ska beviljas. Enligt första punkten får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för rättstillämpningen, s.k. prejudikatdispens.

Enligt min bedömning finns det ett värde i att Högsta domstolen dels prövar frågan om räckvidden av rättsfallet NJA 2015 s 846, dels prövar frågan om, och i sådant fall på vilket sätt, en tolkning av ordalydelsen i ljuset av konventionsrätten ska göras.





Prövningstillstånd bör av angivna skäl beviljas.

Detta yttrande har beslutats av överåklagare Katarina Tidén. Kammaråklagare Ted Murelius har varit föredragande.

*Katarina Tidén*

*Ted Murelius*

Kopia till kammaråklagaren Anders Petersson, Andra ekobrottskammaren i Malmö